

Sada aastat Verdita

27. jaanuaril tähistavad eestlased koos muusikamaailmaga
100 aasta möödumist Giuseppe Verdi surmast.

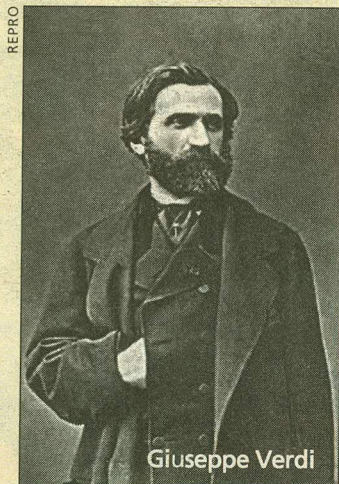
TAMBET KAUGEMA

Operimajades ja kontserdisaalides üle kogu maailma kõlab 27. jaanuaril 2001 Giuseppe Verdi vaimustav muusika, sest sellel päeval saab täis sada aastat kuulsa helilooja surmast. Vähe sellest, terve hooaeg 2000–2001 ning tükike järgmisestki on pühendatud ennekõike Verdile.

«Pärast Mozartit oli ta kõige inimlikum helilooja,» väitis dirigent Georg Solti mõni aasta tagasi Verdi kohta. Ja muusikamaailm noogutas nõusolevalt pead. Verdi muusika on vaba wagnerlikust pomposusest ning kõlab samas Mozartist jõulisemalt.

«Reekviem», mille Verdi kirjutas aastal 1874 ja pühendas kirjanik Alessandro Manzoni, kõlab 27. jaanuaril nii Berliini Filharmoonikute (dirigent Claudio Abbado), Baieri Riigiooperi orkestri (dirigent Zubin Mehta) kui ka Madridi sümfooniaorkestri (dirigent Garcia Navarro) esituses, teatas uudisteagentuur AP.

Berliinist, Münchenist ja Madridist pole kehvem ka Tallinn. Rahvusoperi Estonia koor, solistid ja orkester

Giuseppe Verdi

Daniel Barenboim), Metropolitan Opera orkester (samuti aprillis, dirigeerib James Levine), Viini Filharmoonikud (mais, dirigeerib Riccardo Muti) ja mitmed teisedki kuulsad muusikakollektiivid laias maailmas.

Verdi ooperite juurde siirdudes ei saa märkimata jätta, et 7. detsembril esietendub New Yorgis Metropolitan Operas «Trubaduur» (1853). Dirigeerib Carlo Rizzi ja lavastab selle ooperi Graham Vick, kelle omapärase «Falstaffiga» avati eelmisel aastal Londonis Covent Gardeni värskeltre-

Verdi «Maskiball» (1859) ja «Traviata» (1853).

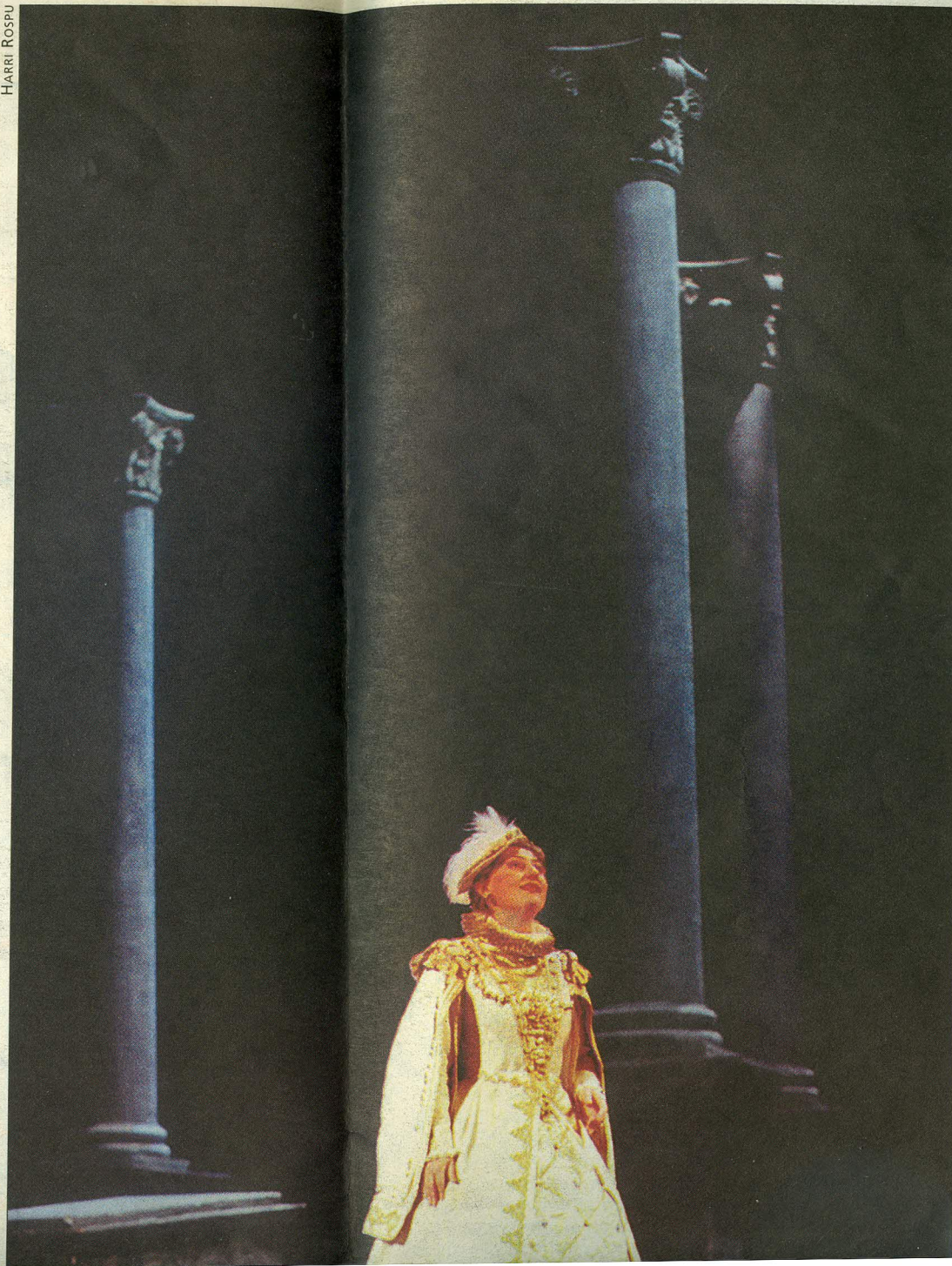
Ameerika mandril jagub Verdi-lavastusi veel Chicago, San Francisco, Seattle'isse, Los Angelesse ning mujalegi. New Yorgi Grand Opera Company võttis aastal 1994 plaani mängida järjest läbi kõik Verdi ooperid – ja ikka nende kirjutamise järjekorras. Eeloleval suvel seisavad ees veel kolm viimast: «Aida», «Othello» (1887) ja «Falstaff» (1892).

Kui nüüd üle ookeani Vannasse Maailma tagasi tulla, siis väga ambitsioonikas plaan on Viini Riigiooperil, kus 8.–31. jaanuarini mängitakse öösiti 12 Verdi ooperit. Münchenis kestab Baieri Riigiooperi Verdi-festival 16.–28. jaanuarini.

Sama teed läheb ka Saksa Ooper Berliinis, andes 7. jaanuarist 4. veebruarini 16 Verdi-etendust. Londoni Kuninglikus Ooperis taas elustatakse kolm Verdi ooperit: «Falstaff», «Traviata» ja «Othello». Pariisi Ooper toob taas lavale «Nabucco» ja «Don Carlo» (1867).

Eestlaste rahvusoperi korraldatav Verdi-festival algab 19. jaanuaril «Macbethi»

HARRI ROSPU

(dirigent Garcia Navarro) esituses, teatas uudisteagentuur AP.

Berliinist, Münchenist ja Madridist pole kehvem ka Tallinn. Rahvusooperi Estonia koor, solistid ja orkester ning Vanemuise teatri koor esitavad 27. jaanuaril Tallinnas ning järgmisel päeval Tartus samuti Verdi «Reekviemi».

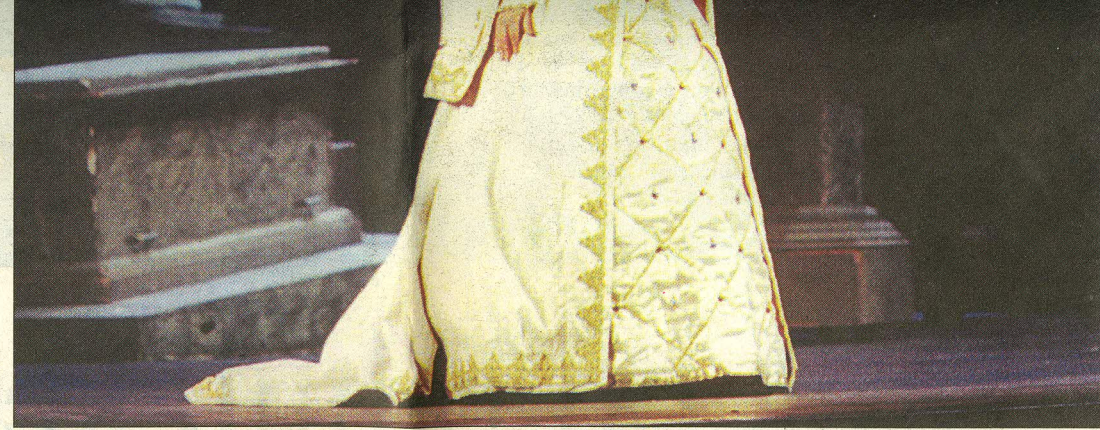
Kui jääda pikemalt silmitsama kogu kontserdihooaja afišsi, ilmneb, et «Reekviemiga» astuvad kontserdipubliku ette veel Chicago sümfooniaorkester (aprillis, dirigeerib

Operas «Trubadur» (1853). Dirigeerib Carlo Rizzi ja lavastab selle ooperi Graham Vick, kelle omapärase «Falstaffiga» avati eelmisel aastal Londonis Covent Gardeni värskeltremonditud ooperimaja.

Üks kolmest maailma kuulsaimast tenorist, Luciano Pavarotti teeb oma ainsa selle hooaja ooperietteaste USA pinnal 15. jaanuaril Met'is, kui seal etendub Verdi «Aida» (1871). 8. märtsil jõuab aga Met'is pärast 40-aastast vaheaega lavale «Nabucco» (1842). Samuti taaselustatakse Met'is

Pariisi Ooper teeb taas lavale «Nabucco» ja «Don Carlose» (1867).

Eestlaste rahvusooperi korraldatav Verdi-festival algab 19. jaanuaril «Macbethi» (1847) esietendusega ning lõpeb 27. jaanuaril «Reekviemi» ettekandega Estonia kontserdisaalis. Lisaks äsja esietendunud «Don Carlose» näeb selle nädala jooksul veel esitoonlaste «La Traviata» ja «Nabucco». Tallinna saabub festivaliks ka Moskva teater Helikon oma ebatraditsioonilise «Aida»-tõlgendusega.

«Don Carlo» peategelaseks laulis end leedulanna Asta Krikšciunaite Elisabetta di Valois'na.

Minimalistlik Verdi: inimene kitsas ruumis

EVI ARUJÄRV
muusikakriitik

Miks teile ooper ei meeldi, kas tinglikkuse tõttu, küsis kunagi üks õppejõud. Ma ei olnud sellele mõelnud, minu ooperipelgus oli instinktiivne, aga küsimuse kaudu tuli justkui selgus: «Jah, just selle pärast.»

Tegelikult on asi keerukam. Mitte tinglikkus ise – et pole nagu päris –, vaid meeleheitlik püüdlus kopeerida mingit vahetut (pildilist, sotsiaalset, psühholoogilist vm) «elu», võib ooperis kurnav olla. Pildist ja papist, tunnetest ja elusatest hobustest kokku pandud kooptate tõelus on hale – kui just sedasama koopia tinglikkust ei taheta lavastada.

Hea muusikalavastus loob maailma tühistest elementidest. Sellest piisab kujutlusele. Lavastus ongi pilt vaimusilmas. (Seepärast ei usu, et lavastamises võiks midagi erilist saavutada n-ö tehnilise progressi, pildi või masinavärgi edendamiseks.)

10. novembril Estonias taas mängitud Giuseppe Verdi «Don Carlo» lavastus Neeme Kuningalt on seda kunstilist «ökonomikat» arvestav.

Verdi-Schilleri «Don Carlo» on lugu inimestest kitsas ruumis – rollidest, mille kohusetunne, moraal ja võimu iseväärtus inimesel peale panevad. Inimesed on Flandria vabadusvõitluse surve all Hispaania kuningapere ja lähikondsed.

Vaatamata ajaloolis-poliitilise taustale ja Pariisi Grand Opera tellimusele, seisab «Don Carlo» (1884) kaugel prantsuse suure ooperi pompoossusest. Ajaloo- ja isikudraama konfliktid on pandud kitsasse vormi – mitte niivõrd loosse ja tähendamissõnasse, vaid inimhääldete ja sõnasse.

Silmi säästev elegants

Lavapilti (kujundus – Anna Kontek, valgus – Esko Suhonen) läbivad lakooniline samastekujund, varjuline külmsinine valgus, staatiline liikumisjoonis, Kustav-Agu Püümanni kostüümide väärikas, silmi säästev elegants.

Verdi muusikale jääb ruumi. Õieti ei oska teistsugust vormi ette kujutada, arvestades teose peenekoelist, tundlike katkestusi tulvil partituuri, milles autor tihtipeale vaigistab orkestri sootuks ja jätab solisti ihuüksiks oma sisetundega.

Giuseppe Verdi «Don Carlo»

Muusikaline juht ja dirigent Paul Mägi, lavastaja Neeme Kuningas, kostüümikunstnik Kustav-Agu Püüman, valguskunstnik Esko Suhonen (Soome), lavakujundajad Anna Kontek (Soome) ja Neeme Kuningas
Osades Mati Palm, Vello Jürna, Rauno Elp, Teo Maiste, Asta Krikšciunaite (Leedu), Riina Airene jpt

Esietendus 10. novembril Estonias

«Don Carlo» retsitatiivis ei ole klassistsitliku ooperi maanerlikku tekstivurinat, vaid väärikuselt aheldatud kannatus. Draama kõrghetkedel kasvab sellest meloodiafraas, mis nutab orkestris või vokaalpartii.

Kujutlus Verdi vokaalstiilist kui lopsakast ja kitsilikust nähtusest on ehk vastavatest esitustest tekkinud. «Don Carlo» muusikaline kude on habras, aga seestpoolt pivev.

Estonia orkester järgis Paul Mägi käe all üsna paindlikult ja delikaatselt muusika hingamisrütmi (vaid kohati kattis orkester solistipartii). Vist igat ooperiorkestrit kimbutab aga teatav harjumuspärase saatjafunktsioonist tulenev lõtvus, mis sageli tuleb esile just väga hõreda, kammerlikku intoneerimispeenust nõudva helikoe puhul.

Muusikalavastuse ühtsus tähendab alati ka lauljate mingit ühtset kõlalist häälestust. Väikestele kvaliteedinihetele vaatamata oli «Don Carlos» tervikuna selline siduv, delikaatne, justkui sordiini all vokaal-mosfäär jälgitav. Ooperi peategelaseks laulis end aga kahtlusteta leedulanna Asta Krikšciunaite kuninganna Elisabetta di Valois' osas.

Eredad karakterid

Krikšciunaite suudab afekti ja isiksust häälda panna, säilitades vokaali puhtuse, selguse ja kanduvuse. Elisabetta väärikas peapööre ja jahe-põlglik pilk teda troudusetuses kahtlustavale abikaasale vääril meelde-jätmist.

Enamik osatäitjatest voolis muusikast eredaid karaktereid. Printsess Eboli osas on noore

tütarlapse hele hing ja vastamata armastuse kibe raev. Eboli laulnud Riina Airene kuulub kõrge vokaaltasemega solistide hulka ja kinnitas seda efektselt ka seekord.

Aga hääle algomadused teevad lavakuju: Airene tõi Eboli armastuse, viha ja kahetuse fraasidesse külmemat ning võimukamat helki kui noore tütarlapse kujust oodata võiks.

Nimitegelast, Elisabettasse armunud Don Carlot laulnud Vello Jürna osatäitmine jäi natukene kahvatuks pisut puise ja koordineerimatu hääletegemise tõttu. Tundlikult oli mõtestatud Rauno Elpi Markii de Posa vokaalpartii.

Lavastuses oli ilusaid väike-rolle ja ansambleid: Ain Angeri Munk, Valentina Taluma Tebaldo, Nadia Kuremi Taevane Hääl, Flandria saadikute ja munkade koor.

See, et ooperilaulja liigub laval, nagu oleks tal raudrüü ümber ja põlved lahases, on žanrispetsiifika, mis mõnes liikumisele rihitud lavastuses koledasti silma vaevab. «Don Carlos» on saanud jäikusest kõnekas lavastuselement.

Mati Palmi kehakeeles ja häälekasutuses kuningas Filipp

pona mängis võimuri tardumuse ja inimliku hingepiina laastav vastuolu. Teo Maiste pime Suurinkvisiitor tekitab külmavärinaid oma totaalse, vana-duskangestuses kehaski murdumatu võimukusega.

Julge hundi roll

Mehe rolli, selle praeguseks murenenud patriarhaalse ikooni ilu ja ahistus paistab nendest kujudest ning on «Don Carlo» keskne teema. Tugeva isasloom, julge hundi roll on ühiskondliku käitumise ikoon praegugi. Samas on teada, et vaba inimene võib nüüdisajal rolli sisse minna, aga samahästi sealt ka välja tulla.

Näiteks olla hommikul rahva sõber, õhtul kandilise peaga sõbra sõber, hommikul sinine, õhtul punane. Ja üleüldse: tahan, olen mees, tahan, hoopistükki naine. Siiski võib rollist «ärakäimisega» tänapäevalgi tüli tulla: kui abikaasa, opositsioon või ajakirjandus teada saavad; kui «kandiline» oma sõprust meelde tuletama tuleb.

«Don Carlos» on siis ka aegumatut ainet.

Verdi «Don Carlo» mängitakse rahvusooperis Estonias 23. ja 25. novembril.